

«культове» майно можна відрізнити від «не-культового». Один-єдиний підзаконний акт, в якому здійснено спробу закріпити перелік «культових послуг та предметів культового призначення» – це постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.1997 за № 1010, яка так і називається «Про затвердження переліку культових послуг та предметів культового призначення, операції з надання і продажу яких звільняються від обкладання податком на додану вартість». Коментарі, як то кажуть, зайві. Цікаво, а монастирські келії це «культове майно» чи ні? А всесвітньо відомі дальні та ближні печери Києво-Печерської Лаври можна розцінювати як «культові будівлі»? А корпуси семінарії, які на 90% складаються з аудиторій? Закон мовчить...

Отже, що маємо в сухому підсумку? Чинне законодавство України передбачає досить специфічну форму реституції лише «культових будівель та майна», а не всього майна, що було націоналізоване у Церкви, що суперечить відповідним рекомендаціям Ради Європи. Але навіть така квазіреституція залишається у повній дискреції органів, уповноважених розпоряджатися культовим майном від імені держави або територіальних громад. Більшість «культових будівель та майна» повертається релігійним організаціям не у власність, а у безоплатне користування, що навіть якби хотів не назвеш реституцією, тобто відновленням Церкви в правах. В національному законодавстві геть відсутні критерії, на підставі яких уповноважені органи повинні приймати рішення про повернення релігійним організаціям колишнього церковного майна у власність або про передачу цього майна у безоплатне користування. Також в нормативно-правових актах немає критеріїв визначення культового майна. Насамкінець, чинне законодавство України не передбачає ніякої відповідальності за порушення права релігійних організацій на реституцію. Не дивно, якщо в цій ситуації ПАРЕ нагадуватиме нам про зобов'язання, узяті Україною при вступі до Ради Європи, знов і знов. Дивно, що українські церкви, які за визначенням мають бути найбільш зацікавленими у справжній та справедливій реституції, удають, що з реституцією в Україні все гаразд...

Огляд порушень права на свободу совісті і віросповідання 2005 року*

Інститутом релігійної свободи було зафіксовано низку порушень у сфері свободи совісті і віросповідання та діяльності релігійних організацій в 2005 році. Найчастіше ці порушення пов'язані з проблемами недотримання Конституції та законодавства України представниками місцевої влади, з боку яких є факти ухвалення актів і прийняття рішень із грубим порушенням принципів релігійної свободи та українського законодавства.

Перешкоджання в реалізації права на мирні зібрання. Однією із гострих проблем є перешкоджання органів місцевого самоврядування у проведенні віруючими громадянами мирних зборів, походів, демонстрацій, що гарантовано їм відповідно до норми статті 39 Конституції України. Такі факти були зафіксовані у місті Біла Церква Київської області під час узгодження питання про проведення ходи до Великодня громадою євангельських християн.

Відвертим порушенням права на свободу совісті та мирних зібрань є видання Донецьким міськвиконкомом рішення про затвердження Порядку проведення громадських заходів, яким обмежується можливість громадян Донецька проводити заходи релігійного характеру в центральних частинах міста та закріплена необхідність при цьому щоразу отримувати погодження на проведення зборів, походів тощо. Протягом осені 2005 року віруючі громади Християнської церкви «Слово життя» м. Донецька мали великі труднощі у проведенні зборів на центральній площі міста й навіть отримали рішення Донецького міськвиконкому та офіційний лист заступника міського голови про заборону проведення мирних зборів. Незважаючи на протест прокуратури, Донецький міськвиконком не скасував свій акт, яким було затверджено Порядок проведення громадських заходів у місті. Наразі прокуратура намагається оскаржити це рішення місцевої влади у суді, прийняте всупереч Конституції України, оскільки вбачає в ньому джерело соціального напруження і порушення прав громадян на свободу вираження своїх поглядів.

Непрозорість у питаннях відведення земельних ділянок для релігійних організацій. Не менш важливі проблеми існують і в питанні відводу земельних ділянок для релігійних організацій, оскільки відповідно до регіональних особливостей має місце надання преференцій з боку місцевої влади окремим конфесіям. Такі проблеми існують майже у всіх регіонах України, зокрема, до Інституту релігійної свободи надходили звернення про перешкоди чи неможливість отримання земельної ділянки від релігійних громад Вінницької, Київської, Донецької та Запорізької областей.

* *Експерти Інституту релігійної свободи, м. Київ. (друкується за: risu.org.ua).*

Проблема постійного землекористування. Крім цього, актуальною залишається проблема відновлення права релігійних організацій на постійне користування земельними ділянками, якого вони були позбавлені з набуттям чинності нової редакції Земельного кодексу України у 2001 році. Скарги релігійних громад, особливо малочисельних, на необґрунтовано великий розмір орендної плати, який вони змушені сплачувати за користування землею, пов'язані з тим, що передбачена статтею 12 Закону України "Про плату за землю" пільга на земельний податок для релігійних організацій на практиці майже не може бути використана, оскільки релігійні організації були позбавлені права на постійне користування землею. Ця проблема вже чотири роки не вирішується законодавчо, незважаючи на суспільні очікування. Однак певні сподівання залишаються у зв'язку з поданням на розгляд Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до статті 92 Земельного кодексу України.

Неврегульованість порядку визначення розміру орендної плати. Замість звільнення від податку на землю, віруючі власним коштом змушені платити великі орендні плати за землю, які на свій розсуд визначають органи місцевого самоврядування. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2005 р. №1033 було внесено зміни до додатку 2 Методики розрахунку і порядку використання плати за оренду державного майна, відповідно до яких орендна ставка для релігійних організацій була встановлена в розмірі 3 відсотка від вартості нерухомого майна, визначеної експертним шляхом (на площах, які не використовуються для провадження комерційної діяльності та розмір яких не перевищує 200 кв. метрів). Дане питання не було опрацьоване належним чином, а тому рішення, прийняте Кабінетом Міністрів України, не враховує специфіку діяльності релігійних організацій і є неадекватним щодо пропозиції релігійних організацій із означеного питання, викладеній у зверненні Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій від 13 квітня 2005 року.

Ускладнення в порядку набуття релігійними організаціями статусу юридичної особи. Останнім часом труднощі виникають і з реєстрацією статутів (положень) релігійних організацій. В Донецькій та інших областях існують приклади того, як посадові особи відділів у справах релігій обласних державних адміністрацій вимагали подання заяви про реєстрацію статуту (положення) релігійної громади лише після попереднього погодження із представниками місцевої влади, органами місцевого самоврядування. Така практика є незаконною та містить у собі можливість затягувати процес набуття релігійною громадою статусу юридичної особи або взагалі зробити це неможливим, якщо місцевий чиновник має інші конфесійні вподобання.

Перешкоди у проведенні постійних богослужінь. У Дніпропетровську і Донецьку були зафіксовані намагання з боку окремих посадових осіб місцевої влади перешкодити проведенню постійних богослужінь релігійними організаціями. Це виявлялось у вимогах до релігійних громад щоразу отримувати погодження на проведення щотижневих богослужінь та під час укладання договорів оренди приміщень. Зокрема, без такого погодження органів місцевого самоврядування релігійні громади не могли укласти договір оренди приміщення чи будівлі, що належать до комунальної чи державної власності. В умовах непрозорості відведення земельних ділянок та визначення ставок за оренду землі подібне адміністративне втручання у господарську діяльність релігійних організацій у питаннях оренди приміщень і будівель свідчить про створення місцевою владою окремих регіонів системних перешкод у діяльності певних конфесій.

Розпалювання релігійної ворожнечі й образа релігійних почуттів віруючих. Небезпечним для релігійної свободи є трансляція на території України телевізійних програм та публікація матеріалів у пресі, які розпалюють релігійну ворожнечу та призводять до суспільного протистояння на релігійній основі. На кількох загальнонаціональних та регіональних телеканалах було показано подібні відеофільми та репортажі, зокрема, у програмі «Чорний квадрат» на ТРК «Київ»; програма «Цілком таємно. Секти» на СТБ; фільм «Замах на свободу», що був створений громадською організацією «Спілка захисту сім'ї та особистості», м. Київ; фільм «Релігія. Політика. Екстремізм», створений Дніпропетровським Центром допомоги жертвам деструктивних культів «Діалог» тощо. Однак належної реакції з боку державних контролюючих органів не було, тому не можна виключати можливість підготовки наступних фільмів і телепрограм, які пропагують релігійну нетерпимість та вороже ставлення до людей за ознакою релігії. Також наявні факти появи образливих публікацій проти окремих конфесій, які, безсумнівно, загрожують свободі віросповідання та розвитку суспільства на принципах толерантності до релігійних переконань. Такі публікації, що містять загрозу розпалювання міжрелігійної ворожнечі, з'являються переважно в регіональній пресі (наприклад, «Українська газета. Русский вариант» у м. Києві, газета «Деловые новости» у м. Херсоні, газета «Ровеньковские вести» у м. Ровеньки Луганської області, газета «Донецкие новости» у м. Донецьку тощо).